

УДК 371.752

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-6\(6\)-198-207](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-6(6)-198-207)

Ордіна Лариса Леонідівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософських та політичних наук, Білоцерківський національний аграрний університету, Соборна площа, 8/1, Біла Церква, 09117, тел.: (050) 168-23-21, <https://orcid.org/0000-0003-4127-6225>

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО

Анотація. У статті визначено поняття «громадянська ідентичність» у гуманістичній парадигмі та її сутнісні характеристики. Виявлено залежність формування громадянської ідентичності студентів від спрямованості розвитку культуротворчого середовища закладу вищої освіти за напрямками: відкритість – закритість; динамічність – статичність. З'ясовано, що культуротворче середовище ЗВО формує, насамперед, громадянсько-демократичні цінності, створює умови для реалізації внутрішніх цивільних установок у реальну поведінкову стратегію для професійного зростання з урахуванням національно-патріотичних ідеалів.

На основі аксіологічного підходу розглянуто внутрішню позицію особистості, що виявляється в її мотивах та спрямованості, сформованій громадянській свідомості, розвинених громадянських почуттях та сукупність стратегій громадянської поведінки.

Громадянські ціннісні орієнтації - це система особистісних установок по відношенню до існуючих в суспільстві норм; потенційна можливість соціальної активності особистості та готовність свідомо брати участь у суспільно-політичному житті суспільства; внутрішній регулятор процесу самовизначення особистості у соціальному просторі, її спрямованість на ідеали демократичного громадянського суспільства.

Формування громадянської ідентичності студентів необхідно розглядати як безперервний процес свідомого, особистісного та соціально значущого, психологічно детермінованого, а також орієнтованого зміцнення та розвитку пізнавальної, мотиваційно-моральної та поведінкової сфер особистості під впливом зовнішніх і власних зусиль та педагогічних умов. Культуротворче середовище ЗВО виступає як один із факторів цього процесу за умови, що воно відкрите, динамічне, створює простір для реалізації громадянської активності студентів, спрямоване як на розвиток громадянської самосвідомості, так і на засвоєння стратегій громадянської поведінки з урахуванням цінностей громадянського суспільства.

Б(Б)
2024

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

Ключові слова: громадянська ідентичність, культуро творче середовище, національно-патріотичне виховання.

Ordina Larysa Leonidivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophical and Political Sciences, Bila Tserkva National Agrarian University, pl. Soborna, 8/1, Bila Tserkva, tel.: (050) 168-23-21, <https://orcid.org/0000-0003-4127-6225>

FORMATION OF THE CIVIL IDENTITY OF STUDENTS IN THE CULTURAL CREATIVE ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Abstract. The concept of "civic identity" in the humanistic paradigm is defined and its essential characteristics are revealed. The dependence of the formation of the students' civic identity on the direction of the development of the cultural environment of higher education institutions was revealed in the following directions: openness - closeness; dynamism is static. It has been found that the cultural environment of higher education institutions forms, first of all, values based on civic identity, creates conditions for the implementation of internal civil attitudes into a real behavioral strategy for professional growth, taking into account national and patriotic ideals.

On the basis of the axiological approach, the internal position of the individual, which is manifested in his motives and orientation, formed civic consciousness, developed civic feelings and a set of strategies of civic behavior, is considered.

Civic value orientations are a system of personal attitudes in relation to existing norms in society; potential possibility of social activity of the individual and willingness to consciously participate in the social and political life of society; the internal regulator of the process of self-determination of the individual in the social space, its focus on the ideals of a democratic civil society.

The formation of the civic identity of students must be considered as a continuous process of conscious, personal and socially significant, psychologically determined, as well as oriented strengthening and development of the cognitive, motivational, moral and behavioral spheres of the individual under the influence of external and own efforts and pedagogical conditions. The culture-creating environment of higher education institutions acts as one of the factors of this process, provided that it is open, dynamic, creates a space for the realization of civic activity of students, aimed both at the development of civic self-awareness and at the assimilation of strategies of civic behavior taking into account the values of civil society.

Keywords: civic identity, culturally creative environment, national and patriotic education.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах російсько-української війни, проблема громадянського виховання окреслюється як одна з провідних в освітньому процесі закладу вищої освіти. Її значимість відображена у нормативних документах: Законі України 2834-IX від 13.12.2022 «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Стратегії національно-патріотичного виховання», Законі України № 3724-IX від 22.05.2024 «Про основи національного спротиву» та ін. Формування громадянської ідентичності особистості відбувається паралельно з демократизацією суспільного життя та становленням інститутів громадянського суспільства, посиленням їх впливу на особистість та її професійні інтереси. Можна відзначити значний інтерес до проблем громадянського виховання у ЗВО в останнє десятиліття, де досліджуються питання громадянськості та національного патріотизму студентської молоді у контексті формування ціннісного ставлення до професійної діяльності. Процес професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців у ЗВО залежить від безлічі факторів, що визначають кінцевий результат освітнього процесу. Одним із них є культуротворче середовище закладу вищої освіти.

На сучасному етапі вивчаються теоретичні засади розвитку гуманітарного освітнього середовища університету, визначаються основи та умови проектування і побудови освітнього середовища, досліджуються педагогічні характеристики інформаційно-освітнього середовища. Проте досліджень, присвячених вивченню культуротворчого середовища закладу вищої освіти як чинника формування громадянської ідентичності студентів практично немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічна основа дослідження базується на положеннях філософії про загальний зв'язок та взаємозумовленість явищ навколишньої дійсності, соціальну сутність людини та провідну роль діяльності у формуванні особистості та її культури. Теоретична значимість результатів дослідження полягає у систематизації наукових підходів до розуміння сутності, компонентів процесу розвитку громадянської позиції студентів, освітнього середовища як фактора особистісно-професійного розвитку студентів.

Проблеми національного громадянського виховання в українській освіті досліджувалися вченими філософами, істориками, педагогами, культурологами (Є. Головаха, І. Зязюн, О. Струкевич, А. Бичко, Г. Падалка, М. Попович, О. Пометун, І. Петровська та ін.). Дослідженню національної та громадянської ідентичності присвячені праці зарубіжних та українських вчених Б. Андерсена, Е. Сміта, Г.-А. Геллнера, О. Резніка, Т. Бевз, О. Лановенка, В. Ліпкана та ін. В українській та педагогічній думці проблеми культури творчості та культури творчого середовища розглядалися вченими Ю. Афанасьєвим, В. Леонтьєвою, Н. Хамітовим, О. Шевнюк, О. Рудницькою, О. Жорновою та ін.

Закономірності й механізми творчого процесу сьогодні проаналізовані далеко не повністю, відповідні дослідження тривають. Сформоване культуро-творче середовище закладу вищої освіти може сприяти кращому розумінню умов і чинників громадянської освіти, що забезпечують становлення суспільно значимих якостей студентської молоді.

Мета статті – теоретично обґрунтувати вплив культуро творчого середовища ЗВО на формування громадянської ідентичності студентів у процесі професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Культурно-національні цінності пов'язані з усвідомленням системами виховання і педагогічної підтримки свого місця і завдань в сучасній дійсності, а саме: збереження історичної та культурної спадщини, актуалізація та реконструкція соціальних проблем у виховному просторі, створення умов для суспільного розвитку. Особливість культурно-освітнього мислення полягає у тому, що воно характеризує інтегральні моменти національного життя, які складають основу нації і забезпечують подальший національно-культурний процес.

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» пропонується таке визначення: «українська громадянська ідентичність - стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством»[1].

Важливим фактором, що впливає на процес формування громадянської ідентичності студентів, виступає спрямованість розвитку освітнього середовища ЗВО, а саме такі його характеристики, як відкритість та динамічність (наявність активної взаємодії з різними громадськими об'єднаннями, соціальними організаціями, що забезпечують додаткові можливості для навчання, наявність умов для вільної комунікації у групі, на факультеті між викладачами та студентами), на противагу закритості та статичності (відсутність вільної та незалежної комунікації всередині середовища, умов для створення активної зовнішньої мережі соціальної взаємодії).

Енциклопедія сучасної України визначає громадянську ідентичність як ототожнення особистості зі спільнотою громадян національно-державного утворення; як феномен свідомого та активного громадянства, а також усвідомлення себе членом громадянського суспільства[2].

Ідентичність – це характеристика людини, що виявляється у визнанні своєї унікальності і відчутті приналежності до певної спільноти. Без ідентичності людина не може існувати як особистість. Саме ідентичність формує цілісність та неповторність кожної людини, що проявляється в особистісних якостях, рисах характеру, ціннісних орієнтирах[3].

У сформованому культурно творчому середовищі ЗВО громадянська, національна та культурна ідентифікації особистості виступають духовним каталізатором національного відродження і вищим проявом національної свідомості.

На культурно-історичному рівні громадянська ідентифікація ототожнюється з національною ідентифікацією і характеризується становленням національного типу характеру і реалізується в дійовій співучасті та причетності особистості до життя етносу. Вона відображає також сукупність ціннісних орієнтацій нації, спрямування мислення народу, здатність відчувати і діяти разом з національними інтересами. Громадянська ідентифікація як своєрідний духовний стан особистості, її менталітет, формується залежно від традицій, культури середовища буття людини і водночас сама впливає на них, існує як джерело культурно-історичної динаміки нації.

Громадянська ідентифікація - це процес єднання (ототожнення) особистості з культурними ідеалами, що історично склалися в національній культурі держави (країни) на основі духовних цінностей, що зберігаються і транслюються нащадкам як національне надбання.

Сутність культурної ідентифікації полягає у встановленні подібності між собою і своїм народом, ціннісним ставленням до загальнолюдської та національної культури, прагненні проживати своє життя у формах культурного буття народу та діалогічному спілкуванні з іншими народами та культурами. Культурна ідентифікація зумовлена внутрішньо, має суб'єктну природу, є продуктом розвитку національної самосвідомості особистості. Майбутній фахівець набуває властивість культурної ідентичності в міру входження в національну культуру та становлення його особистості як громадянина, людини культури та моральності, суб'єкта культурних видів професійної діяльності. У дослідженні виділено такі компоненти культурної ідентифікації особистості майбутнього фахівця, як емоційний, аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий, особистісний, розкрито їх зміст.

У вищому навчальному закладі освітній простір розглядається як система життєдіяльності, що сприяє становленню «Я – концепції» у процесі взаємодії суб'єктів в умовах освітнього процесу, які у соціальному предметному оточенні здатні до вільного вибору зразків культурного життя.

Параметри освітнього середовища включають:

- цінності, як пріоритети роботи освітньої установи;
- відносини, як слідування на практиці принципів гуманізації, гуманітаризації, мультикультурності та демократизації освітнього середовища;
- символи, що визначають збагачення культури освітньої установи за допомогою широкого використання можливостей установ додаткової освіти, музеїв, різних засобів комунікацій, співтовариств;

- предметне оточення, що впливає на взаємодію різних просторів освітнього закладу[4].

Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми освітнього середовища дозволило нам зробити висновок про те, що нове розуміння ролі та пріоритетів освіти зумовили перехід до середовищної організації освітнього процесу, при якій особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця здійснюється шляхом створення певної ситуації розвитку та саморозвитку його суб'єктів і базується на концептуальному аналізі поняття «середовище», яке розглядається як навколишній світ людини – об'єктивна реальність. Ця реальність представляє деяку сукупність природно-кліматичних (природних) і соціальних (штучно створених) умов, у яких людина набуває досвіду діяльності.

У педагогічному аспекті можливості культуротворчого середовища закладу вищої освіти виступають ресурсом підвищення якості освіти, джерелом розвитку особистісного та професійного досвіду. Сформоване культуротворчого середовища серед інших явищ педагогічної дійсності дозволяє акцентувати увагу на особливостях розвитку суб'єкта освіти на індивідуальному та соціальному рівнях. Саме потенціал культуротворчого середовища дозволяє визначати як освітній маршрут професійного розвитку особистості, так і маршрути розвитку її творчих здібностей і самореалізації.

Здатність до культури творчості можна визначити як синтез властивостей і особливостей особистості, здатної, по-перше, використовувати свій особистий культурний досвід, як індивідуальний спосіб досягнення культури, по-друге, розпізнавати, трансформувати, перетворювати культурні смисли в нові ціннісні орієнтири за допомогою взаємодії з іншими суб'єктами. Для того, щоб сформувані здатність до культури творчості, потрібно специфічне середовище, в якому суб'єкт зможе такі здібності розвивати. У нашому дослідженні культуротворче середовище вищого навчального закладу розглядається як система життєдіяльності, що включає взаємопов'язану сукупність навчальної та дозвілєвої діяльності студентів і викладачів, покликана формувати їх культурно-освітнє мислення, актуалізувати ціннісні орієнтації, реалізувати творчий потенціал і забезпечувати валеологічні чинники професійно-навчального функціонування[5].

Відкрите і динамічне освітнє середовище ЗВО створює умови для реалізації сформованих внутрішніх цивільних установок в реальну поведінкову стратегію (додаток максимуму зусиль, повна віддача у роботі, активна участь у житті суспільства). Закрите і статичне середовище, що не створює умов для активної внутрішньої і зовнішньої комунікації, породжує поведінкові стратегії «на себе» (робота над собою, відсутність участі в житті суспільства, байдужість до долі суспільства, пасивність). Відкрите динамічне середовище найбільш ефективно для формування цінностей професійного зростання на основі патріотичних

ідеалів. Закрите середовище насамперед орієнтує на такі цінності, як здоров'я, сім'я, любов.

Формування культуротворчого середовища розглядається як процес взаємодії суб'єктів освітнього простору: викладачів, студентів і середовища, в якому вони знаходяться, представляє собою динамічний процес взаємодії освітніх програм, дозвілєвої діяльності, форму трансляції розширеного відтворення культурних норм, цінностей, ідей, простір генерування суспільної ідеології, яка разом з її носіями перетворюється в культурі, як спосіб підготовки людини до оптимального існування в соціумі і культурі.

Аналіз процесів професійного становлення із застосуванням аксіологічного підходу передбачає вивчення суб'єкта у двох системах, що визначають його професійний розвиток: системі природних законів його руху, в яких вивчається суб'єкт як індивід, що розвивається; системі його соціальних зв'язків і соціальних інститутів, в якій він постає як соціально обумовлена особистість.

Рівень громадянського виховання виступає однією з провідних характеристик особистості і має певний зміст, наповнений конкретним історичним досвідом. На кожному етапі у суспільному розвитку висувуються нові вимоги до сутності громадянського виховання, змінюється зміст цього поняття. Сьогодні громадянське виховання розглядається в контексті понять громадянської культури, патріотизму, громадянської позиції, громадянського суспільства, визнання прав і свобод людини. Одним із основних виступає поняття «громадянськість» – свідоме та активне виконання людиною своїх цивільних обов'язків та громадянського обов'язку, розумне використання своїх громадянських прав та свобод[6].

Процес громадянського виховання майбутнього фахівця в культуро творчому середовищі ЗВО буде ефективним, якщо:

- цілеспрямовано формується і збагачується професійно і морально естетично значущими цінностями, смислами, традиціями закладу вищої освіти;
- культивується високогуманна, особистісна значуща атмосфера взаємовідносин всіх суб'єктів освітнього процесу;
- стиль життя студентських колективів естетично виразний, професійно і морально змістовний;
- здійснюється стимулювання та підтримка студентських ініціатив зі збагачення змісту та форм життєдіяльності, співвіднесених з їх професійним буттям;
- створені умови для сталої та регулярної взаємодії з закладами культури міста та області, з творчими спілками та організаціями;
- у взаємовідносинах між усіма суб'єктами процесу підтримується розумна дисципліна та порядок як умова захищеності студентів та викладачів в освітньому просторі закладу вищої освіти;
- запропоновані види діяльності забезпечують комплексний вплив на когнітивну, емоційну та практичну сфери особистості студента.

У процесі навчання студентом усвідомлено обирається життєва позиція, заснована на громадянських ціннісних орієнтаціях (система особистісних установок по відношенню до існуючих у даному суспільстві норм і цінностей); потенційна можливість соціальної активності особистості, її спрямованість на ідеали демократичного громадянського суспільства та готовність брати участь у суспільно-політичному житті цього товариства), підкріплених мотивацією громадянського обов'язку та реалізована у формах громадянської поведінки на базі сформованих особистісних якостей громадянина (громадянська активність, мужність, відповідальність, гідність, незалежність переконань, патріотизм).

Громадянська позиція – міждисциплінарне поняття, що відбиває інтегральну, найбільш узагальнену характеристику особистості. Вона може розглядатися в контексті співвідношення людини внутрішнього і зовнішнього, поєднує суб'єктивні та об'єктивні характеристики особистості в системі відносин і діяльності. Громадянська позиція особистості в культурі гуманістичної психології та педагогіки визначається як ціннісно-смісловий аспект самореалізації особистості, виступає характеристикою активності особистості, її суб'єктності [7]. Суб'єктна професійно-особистісна позиція розуміється як система домінуючих ціннісно-сміслових відносин студентів до соціокультурного оточення, самого себе та своєї діяльності. Громадянська свідомість визначає поведінку і діяльність особистості. Особистісний сенс є одним з найважливіших проявів громадянської свідомості, виражає індивідуальне ставлення людини до навколишнього світу та власної діяльності і визначає громадянську ідентичність особистості.

У дослідженні розглядаються два типи громадянської ідентичності: внутрішня (ціннісно-смістова сфера особистості), що проявляється в її мотивах і спрямованості, сформованій громадянській самосвідомості, розвинених громадянських почуттях, та зовнішня (сукупність стратегій громадянської поведінки). Формування громадянської ідентичності відбувається на основі сформованих особистісних якостей громадянина: громадянської активності, громадянської мужності, громадянської відповідальності, громадянської гідності, незалежності переконань, патріотизму, що забезпечують можливість реалізації громадянської ідентичності.

Сукупність цінностей громадянського суспільства включає три факторні групи:

- 1) громадянська адаптація (висока моральність, здоровий спосіб життя, освіченість);
- 2) громадянська стабільність (гарантія права і свободи особистості, самореалізація у житті, громадянська відповідальність, повага до людської гідності);
- 3) громадянська та національна ідентичність (опора на національні традиції; свобода, незалежність у судженнях і діях, толерантність, патріотизм).

Цінності та установки формування громадянської ідентичності в культуротворчому середовищі ЗВО також включають такі умови:

1) професійне зростання на основі патріотичних ідеалів (бажання працювати в обраній професійній сфері; патріотична життєва позиція; опора на духовні традиції свого народу; сумлінність та компетентність у виконанні своїх професійних обов'язків);

2) самовдосконалення та визнання (визнання та повага інших людей; почуття власної гідності, самоповага, особиста відповідальність за свої успіхи та досягнення, соціальний статус, внутрішній комфорт)[8].

Висновки. Освітнє середовище необхідно представляти як багатомірне соціально-педагогічне явище, пов'язане в єдине ціле різними комунікативними механізмами, яке впливає на розвиток ціннісних орієнтацій особистості, відносин і способів поведінки, що актуалізуються в процесах освоєння, споживання та поширення соціокультурних цінностей.

Сутність аксіологічного підходу в освіті полягає у вихованні людини громадянської культури, спрямованої на збереження та відтворення цінностей національної культури. Саме культуротворче середовище закладу вищої освіти базується на гуманістичних, демократичних цінностях й створює умови для розвитку культур суб'єктного процесу освіти на основі актуалізації професійно-творчої діяльності для саморозвитку, самовизначення і самореалізації особистості.

Процес громадянської ідентифікації особистості опосередкований комплексом зовнішніх та внутрішніх умов. Серед них — цілісне культуротворче середовище ЗВО, професійно-педагогічна культура суб'єктів освітнього простору, діалог культур, що створює моральну атмосферу у закладі вищої освіти, громадянська життєдіяльність студентів, розвиток національної самосвідомості особистості, оволодіння основами вітчизняної культури, розвиток здібностей до моральної рефлексії, творчої самореалізації у світі культурних цінностей. Таким чином, культуротворче середовище закладу вищої освіти стає умовою гуманістичної освіти, яке сприяє формуванню громадянської ідентичності особистості в орієнтації на національні традиції та духовні цінності.

Література:

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: прийнятий 13 грудня 2022 № 2834-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
2. Громадянська ідентичність. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ.— К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-31975>
3. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту: підручник // І.Д. Васильків, В.М. Кравчук, О.А. Сливка, І.З. Танчин, Ю.В. Тимошенко, Л.М. Хлипавка. — Тернопіль: Астон, 2018. — 256 с.

4. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення/ А.Д. Цимбалару // Український педагогічний журнал. - 2016. - №1.С. 41–50
5. Ордіна Л.Л. Психолого-педагогічні аспекти функціонування культуротворчого середовища закладу вищої освіти. / Л. Л. Ордіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах –2019. Google Scholar № 62, Т. 2. – с. 138-141.
6. Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки: за станом 09 жовтня 2020. Постанова Кабінету Міністрів України від року № 932.- К: Урядовий кур'єр від 14.10.2020 – № 200.
7. Бевз Т. «Особливості формування громадянської ідентичності в сучасній Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_osoblyvosti.pdf
8. Желанова В. В. Середовищний підхід у вищій освіті: сутність та логіка реалізації. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання : монографія/ за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 400 с.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti: pryiniaty» 13 hrudnia 2022 2834-IKh <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [Law of Ukraine «On the basic principles of state policy in the sphere of establishing Ukrainian national and civil identity»: adopted on December 13, 2022 No. 2834-X] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].
2. I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak, (2006). *Hromadianska identychnist. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Civic identity. Encyclopedia of Modern Ukraine] Retrieved from <https://esu.com.ua/article-31975> [in Ukrainian].
3. I.D. Vasylykiv, V.M. Kravchuk, O.A. Slyvka, I.Z. Tanchyn, Yu.V. Tymoshenko, & L.M. Khlypavka (2008) *Hromadianska osvita. Intehrovanyi kurs, riven standartu: pidruchnyk* [Civic education. Integrated course, standard level: textbook] Ternopil: Acton [in Ukrainian].
4. Tsymbalaru, A. D. (2016). Osvitnii prostir: sutnist, struktura i mekhanizmy stvorennia [Educational space: the essence, structure and mechanisms of creation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal -Ukrainian Pedagogical Journal*. No.1, pp. 41–50. [in Ukrainian].
5. Ordina L.L.(2019) *Psykhologo-pedahohichni aspekty funktsionuvannia kulturotvorchoho seredovyshcha zakladu vyshchoi osvity.* [Psychological and pedagogical aspects of the functioning of the cultural environment of the institution of higher education.] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools-* Google Scholar -№ 62, Т. 2 [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia planu dii shchodo realizatsii Stratehii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na 2020–2025 roky: za stanom 09 zhovtnia 2020. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid roku № 932.[On the approval of the action plan for the implementation of the National Patriotic Education Strategy for 2020–2025: as of October 9, 2020. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 932.] Kyiv: Uriadovyi kurier vid 14.10.2020 – № 200. [in Ukraine].
7. Bevz T. «Osoblyvosti formuvannia hromadianskoi identychnosti v suchasni Ukraini». [Peculiarities of the formation of civic identity in modern Ukraine.] Retrieved from URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_osoblyvosti.pdf [in Ukraine].
8. Zhelanova, V. V. (2016) *Seredovyshchnyy pidkhid u vyshchiiy osviti: sutnist' ta lohika realizatsiyi. Teoriya i praktyka profesiynoyi maysternosti v umovakh tsilezhyttyevoho navchannya: monohrafiya* [An environmental approach in higher education: the essence and logic of implementation. Theory and Practice of Professional Skill in the Purposeful Learning Conditions: Monograph]. Zhytomyr : Vyd-vo Ruta, 2016. 400 p. [in Ukraine].